

ÉLŐK A POKOLBAN*

(A temesvári gyufagyár.)

Írta: KRUPPA REZSŐ ÉS FREUND GYULA, TEMESVÁR.

Temesvár. Délmagyarország metropolisa, bátran büszkélkedhet azzal, hogy Budapestet kivéve, ő foglalja magában azon gyárak legtöbbjét, melyekben a női munka kerül érvényre.

A temesvári dohánygyárról e helyen közölt cikkünk megvilágította azokat az állapotokat, amelyek szinte állatias sorsba döntik azon szerencsétlen női munkásokat, akiket a nyomorúság kényszerít, hogy „kenyerüket” ottan keressék meg. A dohánygyárhoz túlméltóan sorozható a temesvári gyufagyár, mely a leglehetősebb módon való haszongyűjtés mellett csaknem monopolizálja magának a női munkásoknak idő előtt való nyomorékká tételét, hogy ne mondjuk a – másvilágra való küldését.

A gyár a 80-as évek elején részvénytársasági alapon került üzembe. Jelenleg a wieni „Union-Bank” pénzeli.

A gyár átlag számítva állandóan 300-350 személyt foglalkoztat. Az alkalmazottak száma nemre és korra nézve a következőképpen oszlik meg: Az összes alkalmazottak közül 35% férfi és 65% nő. A női munkások 12%-a ifjúmunkás, aki még alig érte el azt a kort, melyet az ipartörvény 115. §-a határozottan megkövetel. Ezen arány tehát csakis a II-ik szakasz alapján áll elő, mely szerint a 12 éven aluli munkás is foglalkoztatható gyárakban akkor, ha erre az iparhatóság külön engedélyt ad. Konstatálnunk kell, hogy amikor az ipartörvény készült, gyufagyár Magyarországon még nem létezett, miért is ezek a törvény megalkotásánál számbavehetők nem voltak. Ezen iparág munkaviszonyainak rendezésére tehát rendeletek kibocsájtása vált szükségessé* így az 1898. évi március hó 27-én 24.929. szám alatt kiadott miniszteri rendelet a 16 éven aluli munkásoknak gyufagyárakban való alkalmazását egyenesen megtiltotta. Ha már most az arány megállapításánál tekintetbe vesszük a 16 éves kort mint minimumot, úgy a női ifjúmunkások száma a temesvári gyufagyárban 30%-ra emelkedik. A rendeletet tekintetbe véve tehát a női munkásoknak 12%-át a törvény tilalma ellenéte foglalkoztatják a gyárban. A női ifjúmunkásoknak ily fiatal korban való alkalmazásánál kétszeresen figyelembe kell venni azokat a gyártási ágakat, melyeknél az illetők dolgoznak, ahonnan egy év

leforgása után nyomorékká téve dobatnak a társadalom azon rétegébe, melyből a kivezető út egyenesen a – temetőbe vezet. Ugyanez a sors vár a felnőtt nőmunkásokra is.

A női munkások nagyrészt a közeli falvakból kerülnek a gyárba, hosszú nógatás és szép bérek ígéretése révén, A túlnyomóan falusi női munkások alkalmazásának magyarázatát abban találjuk, hogy az állandóan Temesvárott lakó női munkásoknak gazdasági igényét nem elégítik ki ennek a gyárnak a bértételei s ezért inkább másutt keresnek alkalmazást. Ezt megkönnyíti az, hogy a temesvári gyárak állandóan keresnek női munkásokat. De a sok betegség is, melynek a gyufagyár a melegágya, melyekkel külön fejezetben fogunk foglalkozni, távoltartja a legtöbb „bennszülöttet” az osztrák tőkével kitartott magyar gyártól.

A bérekre vonatkozólag u. i. tiszta képet nyújt az a kollektív szerződés, melyet 1907. évi június 25. három heti sztrájk révén tudott csak magának a munkásság kieroszakolni. Íme egy pár szemelvény belőle: 100 drb. keretért, melynek körülbelül 50 cm. nagyságú területén lévő likacsokba a gyújtószálakat bele kell illeszteni (keretenként 150-200 likacs), fizetnek 60-64 fillért, aszerint, amint szegletes vagy kerek szálakról van szó. 1000 üveg keretnek a f o s z f o r o s masszába való mártásáért 70 fillért fizetnek. 100 drb. skatulyának gyufával való megtöltéséért 4½ fillér jár s 1000 drb. „Etikette” felragasztása 4¼. fillért hoz. A „betoló” gépnél 1000 drb. elkészítése szintén 4% fillért fizet. A galvanizálást kamránként 30 fillérrel fizetik, míg a csomagológépnél 100 csomag elkészítéséért 60 fillért fizetnek.

Ezen bértételek leírása még nem nyújt kellő tájékoztatást a napi bérek nagyságára nézve, miért is szükségesnek tartjuk, ezt külön összegezni. A felnőtt női munkások napi átlagbére 1.20 korona, míg a női ifjúmunkásoké 0.88 koronában állapítható meg. Igaz, hogy ezen számítás alapjául csak a női munkásoknak 50%-a vététt azért, mert a munkásnők 25%-a tartózkodott a napi keresetét bemandani. A munkásnők más 25%-ának bére a többiekhez mérten emelkedik és esik, miért is reális számítás szerint a fenti bérek a tényleges napibérek átlagát mutatják. Ezen átlagbérek egy igen szomorú állapotnak tanú. Szinte élénk varázsolják azt a nyomort, mely az ilyen bérekkel okvetlenül kijár. Az élelmiszerek piacán uralkodó anarchia, mely Temesvárott ugyanakkora, mint akár Budapesten, szinte kétségbe kergeti a dolgozók ezen tömegét. A gyenge ipari konjunktúra a béremelés terén szinte lebilincselve tartja őket. Mindehhez hozzájárul még a házbérek napról-napra való emelkedése, mely a fentebb felsoroltakkal egyetemben egy nagy siralomvölgygé teszi részükre e világot, melyen oly sokan munkátlanul, improduktív módon élnek fényesen napjaikat.

A béreknek ismertetése után a napi munkaidő mellett sem szabad észrevétlenül elhaladnunk. A napi munkaidő „csak” 12 óra. Ez meg csak azért lehetséges, mert a munkaidő ellenőrzésével megbízott hivatalos közeg vajmi keveset törődött és törődik hivatásával. Az ipartörvény 115. §-a szerint 14 éven aluli munkások munkaideje napi 8 órán túl nem terjedhet, a 15-16 év közöttiek pedig legfeljebb napi 10 órát dolgozhatnak. Ismételten megállapíthatjuk, hogy a temesvári gyújtógyárban az ifjúmunkások korra való tekintet nélkül tizenkét

órát dolgoznak a törvény egyenes tilalma ellenére. A munkaidő a napi 12 órával azonban még nincsen kimerítve, mert az oly munkát, mint a gyufák szárítását, mely óriási büzt áraszt a munkahelyiségben, – mi ha a rendes munkaidő alatt végeznék, lehetlenné tenné a helyiségben való tartózkodást – a 12 órás munkaidő után végzik. A kénes gyufák lakkozását ugyancsak a „munkaidő után” végzik. Eltekintve a túlidőn végzendő munkáktól, még a rendszeres túlórázással is találkozunk. Az alacsony bérek és a gyilkoló munka távoltartja a munkakeresőket a gyártól, ezáltal az folytonos munkáshiányban szenved. Ezt kiegyenlítő, arra kényszeríti a munkásokat, hogy a 12 órás munkaidőn túl is dolgozzanak. A munkaadó terrorizmusa és a munkaidő ellenőrzésével megbízott közeg nemtörődömsége, a törvények és rendeletek semmibe sem vévése és ezáltal hatástalansága együttvéve előidézik az e gyár munkásain észlelt borzasztó és utálatos betegségeket és korai elhalálózásukat.

A bér- és a munkaviszonyok ismertetése után, rátérünk a munka testromboló hatásainak bemutatására. Könnyebb megérthetés céljából osztályonként csoportosítjuk az anyagot.

A famegmunkáló osztály az az osztály, amelyben a legtűrhetőbb az egészségi viszony. Nem azért állítjuk ezt, mintha az teljesen megfelelné a közegészségügy követelményének, hanem mert a többi osztályhoz viszonyítva a legkevesebb megbetegedést mutatja fel. A betegségek, melyek ebben az osztályban uralkodnak, három kategóriába csoportosíthatók és pedig: baleset a gépeknél, gerincfájdalom és tüdőbaj. A balesetek legnagyobb részben a fűrész- és gyalulógépeknél fordulnak elő, melyek majdnem kizárólag újjróncsolásokból állnak. Igaz, hogy a gépeken a baleset elkerülése céljából rajt található a védőkészülékek, de csak addig, míg az iparfelügyelő vizsgálatot tart. Távozása után ezek ismét felkerülnek a padlásra, mert nagyon „lassítják” a munkát és így a munkaadónak a védőkészülékek folytonos alkalmazása mellett „rá kellene fizetni” a munkára. E sebesülésekre vonatkozólag legnagyobb sajnálatunkra nem rendelkezünk hiteles számadatokkal, mert akik ezen adatokkal rendelkeznek, többszöri kérésünk mellett sem voltak hajlandók kiadni. – A gerincfájdalom szinte általános betegségnek nevezhető, amely az egész napon át végzendő egyoldalú folytonos mozgás rovására írható. A legveszedelmesebb betegség azonban a tüdővész. Ez a finom fűrészpor belélegzésének következménye. Hogy ne vesszen sok fa kárba, – tehát takarékosági szempontból – csak igen vékony fűrészeket használnak. Ezek igen finom fűrészport vetnek le, mely a levegőt elárasztja. Porszívó készülékek, mint azokat más országokban a gépeken alkalmazzák, itten nincsenek. A fűrészpor ártalmatlanná tételére használni szokott portalanító készüléknek sem találjuk nyomát. A portalanító készüléket ez esetben tehát a munkások tudója képezi, amelyen a lerakódott fapor bizonyos idő multával rothadásnak indul, megfertőzve a tüdőt; ezzel meg van teremtve a tuberkulózis bacillusainak melegágya.

(Folytatjuk.)